

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף סט

(בעמוד הקודם)

בני רב עיליש: לאחר שנפטר רב עיליש, בא אדם לבניו והראה להם שטר עיסקה שעשה עם אביהם, שכתוב בו שהאיש הזה הביא לרב עיליש סחורה להתעסק בה והם יתחלקו חצי חצי ברווחים ובהפסדים.

אמר רבא: הרי רב עיליש היה אדם גדול ולא יתכן שהוא יתן לבעל הסחורה ריבית. ואם כן לא יתכן שהעיסקה היתה כפשוטה. משום שהרי חצי מהסחורה מקבל רב עיליש כהלוואה שעליו להחזירה באחריות (ולכן אם היה הפסדים הוא מפסיד חצי מהסחורה), וחצי מהסחורה הוא מקבל כפקדון והאחריות על בעל הבית (ולכן אם היה הפסדים הוא פטור על החצי הזה ובעל הבית סופג אותם). ואם כן, נמצא שהוא מתעסק בחצי של הפקדון של בעל הבית בתמורה להלוואה שהוא קיבל ממנו, וזו ריבית.

ולכן בהכרח שהסיכום היה שרב עיליש יכול לבחור אחת משתי אופציות. 'אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד' = אם בעל הבית מקבל חצי מהרווחים, אם כן הוא גם יספוג שני שלישי בהפסדים. וזה השכר שמקבל רב עיליש על ההתעסקות בחלק של הבעל הבית, שבמקום לספוג חצי מההפסדים הוא יספוג רק שלישי ובעל הבית יספוג שני שלישי. ו'אי פלגא בהפסד תרי תילתי באגר' = ואם רב עיליש יספוג חצי מההפסדים, אם כן הוא גם יקבל שני שלישי ברווחים. וזה השכר שלו.

אמר רב כהנא: אמרתי את דברי רבא לרב זביד, והוא אמר לי שאין הכרח לומר שכך היה הסיכום בין רב עיליש לבעל הבית. כי יכול להיות שרב עיליש 'טובל עמו בציר הוה', כלומר הבעל הבית האכיל אותו דבר מה וזה השכר שהוא קיבל, וכדעת רבי יהודה (בעמוד הקודם), שהרי אמר רב נחמן (שם) הלכה כר' יהודה.

אמרי ליה: ממשיך רב כהנא, אמרתי לו - רב נחמן לא התכוין לומר שיש לפסוק הלכה כרבי יהודה ורבי יוסי בר"י ורשב"ג, אלא לומר ששלושת השיטות הללו

נוקטות באותה הלכה. כלומר שלושתם סוברים שאין צורך לתת למתעסק שכר מלא על עבודתו.

רב נחמן אמר שהלכה כרבי יהודה שמספיק לטבול עם המתעסק בציר. והלכה כרבי יוסי ברבי יהודה שמוסר עיזים ורחלים בשכר ה'נסיוני' וה'תורני' (= מי החלב והצמר הנושר) בלבד. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל שהמוסר עגל עם אימו לא צריך להעלות שכר על עמל הסחיכה אפילו שיש פעמים שהעגל לא הולך אחר אימו וצריך לסחוב אותו, וזאת בגלל שהרועה מקבל את הגללים].

הכי נמי מסתברא: אומרת הגמרא שכך מסתבר לומר. כי אם באמת היתה כוונתו של רב נחמן לומר פסק הלכה, מדוע הוא היה צריך לומר שהלכה כשלושתם? היה מספיק שיאמר שהלכה כרבי יהודה בלבד, והיינו כבר מבינים שהלכה גם כרבי"י וכרשב"ג. שהרי רבי יהודה הוא המיקל שבכולם, ואם הלכה כמותו כל שכן שהלכה כמותם. אלא בהכרח שכוונתו היתה רק לומר ששלושתם הולכים באותה שיטה.

*

אמר רב מותר שלישי בשכר: המביא לחבירו עגל להתעסק בו, ומסכם איתו שיחלקו חצי חצי ברווחים ובהפסדים. ובנוסף, אם העגל ישיב חצי יותר משליש ממה שהוא שווה עכשיו, יקבל המתעסק את שאר הרווחים מהשליש ומעלה. לדעת רב מותר לעשות זאת, כי המתעסק מקבל את שכרו על ההתעסקות בחלק של הבעל הבית, במותר משליש ומעלה. אבל לדעת שמואל אסור לעשות זאת, כי אם העגל לא יתייקר יותר משליש, לא ימצא המתעסק את שכרו. ולכן סובר שמואל שהוא צריך לקצוץ לו דינר בשכרו על ההתעסקות בחלקו.

קושיא: **וסבר רב אין קוצצין לו דינר:** האם רב סובר שלא צריך לקצוץ דינר למתעסק? והרי רב אמר שהמתעסק לפטם עגל מקבל את הראש של העגל, ואת שאר העגל הם חולקים חצי חצי. ולכאורה מזובר באופן שהוא אמר לו 'הרווח שיהיה מעל שלישי מהשווי העכשוי, תקבל בשכרך' ובכל אופן הוא צריך לתת לו גם את הראש!

תירוץ: **לא, דקאמר ליה וכו':** כוונת רב שיש לו שתי אפשרויות לתת לו את שכרו. או ב'מותר שלישי', או ב'ראש העגל'.

תירוץ נוסף: **איבעית אימא:** באמת צריך לתת לו את ראש העגל ולא מועיל לתת לו 'מותר שלישי' וכדברי רב האחרונים. ומה שאמר רב שמספיק לתת לו 'מותר שלישי',

זה דוקא במקרה שיש למתעסק עוד בהמות אחרות השייכות לו, שאז אין לו טרחה בהתעסקות עם הבהמה של בעל הבית. וכמו הפתגם שאומרים האנשים 'גביל לתורא גביל לתורי' = באותה הטרחה שאתה טורח לגבל את התבן בשביל להאכיל שור אחד, אתה יכול לגבל בשביל להאכיל שני שוורים.

ר' אלעזר מהגרנויא: קנה בהמה ונתן לאריס לפטם אותה. וסיכם עם האריס שהוא יקבל את הראש בשכר עמלו, וכמו כן הם יתחלקו ברווחים. אמרה אשתו של האריס לבעלה 'אם תקנה איתנו את הבהמה בשותפות הוא יתן לך גם את האליה של הבהמה'.

הלך האריס וקנה עם רבי אלעזר בהמה בשותפות. וכשחלקו את הבהמה ביניהם, חילק רבי אלעזר את האליה, ולאחר מכן הוא אמר לאריס 'בוא ונחלוק גם את הראש'.

אמר לו האריס 'האם עכשיו אני לא אקבל אפילו כמו שקיבלתי בפעם שעברה שאז קיבלתי את הראש?' אמר לו רבי אלעזר 'בפעם שעברה קניתי את הבהמה מהכסף שלי, ולכן אם לא הייתי נותן לך יותר מחצי ברווחים היה נראה הדבר כריבית (בכך שאתה מתעסק בחצי הפקדון בגלל חצי ההלוואה שקבלת), ולכן נתתי לך את הראש. אבל עכשיו אנחנו שותפים בבהמה, ואמנם אתה טורח יותר ממני, אבל יש פתגם שאומרים אנשים 'סתם אריס משעבד את עצמו לבעל הקרקע ומחפש מרעה טוב לבהמות שלו' (ובעל השדה לא משלם לו על כך). ולכן גם אתה שאתה אריס שלי, אני לא צריך לשלם לך על הטרחה.

*

תנו רבנן השם בהמה לחבירו: עד מתי חייב המתעסק בבהמה לטפל בה? והיינו שבתוך הזמן הזה הוא לא יכול להחליט שהוא רוצה לחלוק ברווחים.

אבל אינו דומה טיפולה של שנה זו לטיפול של שנה אחרת: כלומר בשנה השנייה הבהמה צריכה יותר מזונות מהשנה הראשונה.

קושיא: מאי אבל דקאמר (גירסת רש"י): מה הכוונה במילה 'אבל'? הרי כל שכן שבגלל שבשנה השנייה יש יותר טרחה, שבעל הבהמה יכול לעכב עליו מלחלוק ברווחים! תירוץ: **אלא לפי וכו'!** כוונת הברייתא לתת טעם מדוע המתעסק לא יכול

לחלוק את הרווחים לאחר השנה הראשונה, בגלל שאינו דומה טיפולה של השנה הראשונה לשנה השניה שהיא קשה יותר.

תניא איך השם בהמה לחבירו: נתן לחברו בהמה להתעסק בגידולה, ונולדו לה וולדות. גם בוולדות מתחלקים הבעלים והמתעסק חצי חצי. אמנם השאלה היא עד מתי חייב המתעסק לטפל בוולדות?

שאלה: מאי טיפולה מרובה? תשובה: מפני ששיניה זקות: וצריך אדם שיודע להאכיל אותה. אבל מכאן ואילך אם הוא ממשיך לגדל אותה, נוטל המתעסק את המחצה שלו בולד, וכן חצי מהמחצה של חבירו. בגלל שהמחצה שלו שייך לו, ואילו במחצה של חבירו שהוא מתעסק לגדל אותו גם כן מגיע לו ליטול חצי מהרווחים.

(אמנם כאן לא צריך הבעלים לשלם לו את שכר עמלו ומזונו, בגלל שהוא בכל מקרה צריך לטרוח ולהאכיל את הולד בגלל החצי שלו ואין זה נראה כריבית).

רב מנשיא בר גדא: קיבל בהמה מחבירו להתעסק בה. ונולדו לה וולדות, ולקח רב מנשיא את המחצה שלו בולד וכן חצי מהמחצה של חבירו. הוא בא לאביי לשאול אותו אם עשה כראוי. אמר לו אביי 'מי עשה שומא לוולדות? אולי היתה טעות בשומא? (כי רק בית דין מוסמכים לעשות שומא, כדלהלן). ואם כן השומא בטלה ועליך לקבל רק חצי מהוולדות (בלי חצי נוסף מהחצי של בעל הבהמה), כי העיסקה ממשיכה.

ועוד, הרי כאן זה מקום שנהגו לגדל את הולדות, וכתוב במשנה (בעמוד הבא) שבמקום שנהגו לגדל יגדילו, ואם כן עליך לקבל רק חצי מהוולדות.

הנהו תרי כותאי: מעשה בשני כותים שעשו עיסקה ביחד. הלך אחד מהם וחילק את הכסף בלי ידיעתו של חבירו. באו לדין תורה אצל רב פפא. אמר רב פפא לתובע 'מה אכפת לך שהוא חילק את הכסף? הרי רב נחמן אמר שמעות נחשבות תמיד כחלוקות, בגלל שלא צריך לעשות בהם שומא כמו בבהמה או שדה.

לשנה זבון חמרא: לשנה הבאה הם קנו יין ביחד. הלך השותף ששנה שעברה תבע את חבירו והפסיד בדיון, וחילק את היין בלי ידיעתו של חבירו. באו לדין תורה אצל רב פפא. אמר רב פפא לתובע 'מי נתן לך סמכות לחלוק את היין?' אמר האיש לרב פפא 'אני רואה שאדוני הולך תמיד לרעתי'.

אמר רב פפא אפילו שהדיין לא צריך לתת נימוק לפסק דין שלו, אבל בכזה מקרה אני ודאי צריך להודיע לו את הטעם של פסקי הדין הללו כדי שהוא לא יחשוד בי. וזהו הטעם -

זוזי מי שקיל וכו': במעות, וכי הוא לוקח לעצמו את המעות הטובות ומשאיר לחבירו את המעות הגרועות? לא. ולכן לא צריך לעשות שומא בכדי לחלק את הכסף. אבל בין כולם יודעים שיש יין משובח ויש יין פחות טוב. ולכן צריך לעשות שומא ליין בכדי לחלק אותו.

גופא אמר רב נחמן זוזי כמאן דפליגי דמו וכו': וכל זה דוקא שכל המטבעות הם 'טבי' = צורתם טובה בהוצאה אבל הם קלות משקל, או שהן 'תקולי' = משקלם מלא וצורתם לא טובה כל כך. אבל אם הוא לקח את ה'טבי' לעצמו והשאיר לחבירו את ה'תקולי' או להיפך, אין זו חלוקה בלי הסכמת חבירו. בגלל שיש אנשים שמעדיפים מטבעות טובות להוצאה, ויש שמעדיפים מטבעות שמשלמם מלא (כגון מי ששוקל כסף במאזניים).

*

רב חמא היה משכיר מעות תמורת 'זוז מדינה' ליום, כלומר היה נותן זוזים לחבירו בלשון שכירות, שהיה אומר 'אני משכיר לך זוז זה תמורת מטבע פשוט לכל יום, וכשתפרע לי את הזוז, תוסיף על הזוז ששכרת מטבע פשוט עבור כל יום מהשכירות'. **רב חמא סבר שמותר לו לעשות כן לפי שהוא עשה זאת בלשון שכירות, וגם היה מקבל על עצמו אחריות אונסין.**

כלו זוזי דרב חמא: כל מעותיו של רב חמא ירדו לטמיון, לפי שזו הלוואה בריבית, וכל המלווה בריבית נכסיו מתמוטטים.

הוא סבר מאי שנא ממרא: רב חמא סבר שמותר לעשות כן לפי שזה לא שונה מהשכרת מעדר (או כלי אחר), שהרי מותר להשכיר מעדר ולגבות תשלום עבור השכירות למרות שחבירו מחזיר לו את המעדר (ונמצא שהוא קיבל בחזרה את המעדר + מעות עבור השימוש בו), וכמו כן מותר להשכיר מעות ולקבל תשלום עבור השכירות.

ולא היא: אבל באמת אין זה דומה להשכרת מעדר, לפי שבהשכרת מעדר הרי המעדר חוזר בעצמו למשכיר, ואין השוכר חייב באונסין או אם המעדר נשבר מחמת מלאכה, וא"כ אין זו הלוואה אלא שכירות, ועוד שניכר הפגם שהמעדר נפגם

ומתקלקל מחמת השימוש בו, ולכן המשכיר גובה דמי שכירות עבור ההשתמשות בו. אבל לגבי מעות, המעות עצמם לא חוזרות למשכיר אלא מעות אחרות, שהרי מקבל המעות לוקח את המעות כדי להוציאם ולכן האחריות היא על מקבל המעות, וא"כ זו הלוואה ולא שכירות, ונמצא שהשכר שנותן המעות גובה עבור ההשתמשות במעות הוא ריבית אפילו אם הוא אמר לו בלשון שכירות, ועוד שגם אם הוא יחזיר לו את אותם המעות הרי אין בהם שום פגם, וא"כ הוא סתם לוקח ממנו שכר, ונמצא שהשכר הזה הוא ריבית.

*

אמר רבא: מותר לאדם לומר לחבירו 'קח ארבע זוזים, ותמורת זה לך ותלווה לפלוני מעות', ואין בזה איסור ריבית, לפי שהתורה אסרה רק ריבית שהלווה נותן למלווה.

ואמר רבא: מותר לאדם לומר לחבירו 'קח לך ארבעה זוזים, ותמורת זה תאמר לפלוני שילווה לי מעות', ואין בזה איסור ריבית, לפי שחבירו נוטל 'שכר אמירה' על כך שהוא אומר לפלוני שילווה לו.

כי הא דאבא מר בריה דרב פפא: וכמו שאבא מר בנו של רב פפא היה נוטל חלות שעווה עגולות מסוחר השעווה, ואמר לאביו שילווה לסוחרים מעות תמורת החלות, אמרו חכמים לרב פפא - בנך אוכל בריבית, שהרי הוא לוקח מהסוחרים (= שכעת הם הלויים) שעווה תמורת ההלוואה.

אמר להו: אמר להם רב פפא - ריבית כזאת מותר לאכול, לפי שהתורה אסרה רק ריבית שהלווה נותן למלווה, אבל כאן אין זו ריבית, לפי שכני לוקח את חלות השעווה ב'שכר אמירה' שהוא אומר לי להלוות להם, ומותר.

*

הקדמה להבנת המשנה: במשנה הקדמת למדנו ש'אין שמין עגלין וסייחין למחצה', דהיינו שלא יתן לחבירו עגלין וסייחים ויאמר לו שכעת הם שווים כך וכך, תגדל אותם שנתיים ואז הם יהיו שווים יותר ונתחלק ברווחים או בהפסדים אם ימותו, לפי שחצי מהעיסקה היא הלוואה ונמצא שחבירו טורח עבורו בגלל החצי של הלוואה וזה ריבית. כעת המשנה מבארת מתי מותר לעשות כן.

משנה: שמיין פרה וחמור: מותר לשום פרה גדולה וחמור גדול שראויים למלאכה וכן כל דבר שעושה מלאכה ואוכל, והם עושים מלאכה רק עבור זה שקיבל אותם להתעסק בהם, ולחלוק עם המקבל בשבח שהם ישיבחו בדמים ובוולדות.

מקום שנהגו לחלוק את הולדות מיד חולקין: כשיגיע זמן חלוקתם, בהמה דקה לאחר שלוש יום ובהמה גסה לאחר חמישים יום. אבל במקום שנהגו לגדל יגדילו: אבל במקום שנהגו שהרועה צריך לגדל את הוולדות, עליו לגדל אותם עד שיהיו גדולים.

רבן שמעון בן גמליאל אומר שמיין עגל עם אמו וסיח עם אמו: כלומר למדנו במשנתנו שמותר לשום בהמות גדולות שעושות מלאכה, ולמדנו במשנה הקודמת שאף ש'אין שמיין עגלין וסייחין למחצה' (= בהמות קטנות) אבל אם בעל העגלים נותן שכר עבור מה שטורח לגדלם ואת המזון שנותן להם, אין בזה ריבית, כיון שמקבל שכר עבור עבודתו ולא טורח עבורו בגלל ההלוואה, ועל זה אומר רשב"ג שמותר לשום עגל עם אמו (= בהמה גדולה עם בהמה קטנה), ולמרות שהעגל לא עושה מלאכה אינו צריך לתת לו שכר עבור מה שטורח לגדלו ואת המזון שנותן לו, לפי שאימו עושה מלאכה, והמלאכה שהיא עושה נחשב כשכר עמלו ומזונו של העגל.

דין נוסף: ומפריז על שדהו ואינו חושש משום רבית: 'מפריז' הוא מל' מרחיב ומגדיל. ויבואר בגמ'.

גמרא: תנו רבנן: הגמ' מבארת מהו 'מפריז על שדהו'.

השוכר את השדה מחבירו: כלומר הוא חוכר ממנו שדה ובתמורה הוא מביא לו עשרה כורים של חיטים לשנה, ואומר החוכר לבעל השדה 'תלווה לי מאתיים זוז ואני אשתמש בהם כדי לזבל ולחרוש ולזרוע ולקצור את השדה, ולפרנס אותה (= ולעשות את כל צרכי השדה), ואני אעלה לך 12 כורים של חיטים לשנה חוץ ממה שאחזיר לך את ההלוואה', מותר לו לעשות כן ואין בזה שכר המתנת מעות, כי ע"י שהשקיע בשדה במעות ההלוואה השתבחה השדה וכעת היא שדה ששווה יותר, ולכן הוא משלם עליה 12 כורים ולא 10 כמו שדה רעה.

אבל אין מפריז לא על חנות ולא על ספינה: אבל אם שכר ממנו חנות או ספינה בסכום מסויים, אסור לו ללוות ממנו מעות לקנות בהם פירות ולמוכרם בחנות או לקנות בהם סחורה ולהוליכה בספינה ובתמורה להעלות לו את דמי השכירות, כיון

שהוא לא מוציא את המעות בגוף החנות או הספינה ואינו משביח בהם את החנות והספינה, ונמצא שהוא לא מוסיף לו את השכר עבור החנות והספינה אלא בגלל שכר המתנת מעות.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון: יש מקרים בהם מותר להפריז על חנות וספינה, כגון שמוציא את המעות כדי לצייר בחנות צורות כדי שתהיה לו חנות נאה וכולם ירוצו לחנות שלו לקנות ולאכול שם, ומותר כיון שמוציא את המעות על החנות עצמה והיא משביחה. וכגון שמוציא את המעות כדי לעשות לספינה ווילון או תורן וכדו', שהיא עצמה משביחה. **הגמ' מבארת:**

חנות לצור בה צורתא, דצבו בה אינשי והוי אגרא טפי: ע"י הצורות החנות שווה יותר מחמת שאנשים חפצים להיות בה.

ספינה לעשות לה איסקריא, כיון דשפירא איסקריא טפי אגרא טפי ספינתא: אם הווילון נאה יותר שכרה של הספינה שווה יותר.

ספינתא, אמר רב אגרא ופגרא: מותר להשכיר ספינה על מנת שאם היא תישבר השוכר ישלם אותה. (= כלומר אין בזה ריבית שהוא גם מקבל כסף עבור השכירות וגם מקבל את שוויה אם היא תישבר).

אי אגרא לא פגרא: כיון שהמשכיר נוטל שכר מהשוכר אין לו לתבוע ממנו את שוויה אם נשברה, שהרי שוכר פטור באונסין. **אי פגרא לא אגרא:** ואם הוא לוקח ממנו את שוויה אם היא נשברה אסור לו לקבל ממנו את דמי השכירות, שכיון שהוא שם אותה כמה היא שווה כדי שידע כמה לתבוע ממנו אם היא תישבר, הרי שאין כאן שכירות אלא הלואה, דהיינו שהשוכר לווה ממנו את הספינה ולכן הוא חייב בכל מה שיקרה לה, וא"כ אסור למשכיר לקחת ממנו דמי שכירות שהרי זו ריבית על ההלוואה.

שתיק רב: רב שתק ולא ידע מה להשיב.

אמר רב ששת: מדוע שתק רב?! וכי הוא לא שמע את הברייתא שיש בה ראייה לדבריו?, שלמדנו בברייתא - למרות שאמרו שאין מקבלים 'צאן ברזל' מישראל, כלומר אסור (משום ריבית) לעשות 'עיסקה' שאדם מקבל בעלי חיים מחבירו, ומקבל על עצמו אחריות שאם מתו או אבדו ההפסד כולו שלו, אבל יחלוקו ברווחים, (העיסקה הזאת נקראת 'צאן ברזל' לפי שהיא חזקה כברזל, שהבעלים בכל מקרה לא מפסידים), אבל מקבלים 'צאן ברזל' מהגויים לפי שמותר להלוות

להם בריבית, אבל אמרו השם פרה לחבירו ונותן לו אותה כדי שיגדל אותה, ואמר המקבל לבעל הפרה 'אם היא תמות אתן לך 30 דינרים כפי שהיא שווה כעת, ואתן לך בשכר שאני חורש בה סלע לחודש', מותר לעשות כן, לפי שהוא 'לא עשאה דמים' כלומר הוא לא התחייב לשלם לבעל הפרה את כל דמיה כפי שהיא שווה כעת. הגמ' שואלת מיד:

ולא עשאה? וכי הוא לא עשאה דמים? והרי הוא התחייב לשלם לו 30 דינרים אם היא תמות.

רב ששת מתרץ: הכוונה שהוא עשאה דמים רק אם היא תמות, וכל עוד היא חיה הוא מחזיר אותה כמו שהיא גם אם היא שווה פחות מחמת שהוזל מחיר הפרות בשוק, ולכן אין זו הלוואה שהרי יתכן שהוא ישיב לו פחות ממה שקיבל.

ומכאן ראה לדברי רב, שלמרות שמקבל שכר על הספינה והשוכר התחייב לשלם לו את שוויה אם תישכר אין זו הלוואה, שהרי השוכר מחזיר לו את הספינה גם אם היא שווה פחות מחמת שהוזל מחיר הספינות בשוק.

אמר רב פפא הלכתא ספינה אגרא ופגרא: ההלכה היא שמותר לקחת שכר על השכרת ספינה למרות שהשוכר מתחייב לשלם את שוויה אם תישכר.